

Milena Grenfell-Baines: Čeština u nás v rodině

Na otázku, jak se čeština pěstovala v naší rodině nebo v českých a smíšených rodinách, je složitá odpověď.

Bylo mi devět a půl a sestře tři a půl když jsme odjely posledním Wintonovým vlakem začátkem srpna roku 1939 do Anglie. Zily jsme velmi statečně rok a půl v anglické rodině, která poslala svou dceru bydlet k babičce, aby pro nás měla místo. Můj otec už v Anglii žil (byl varován, aby odjel 14. března protože ho hledalo Gestapo, ale to je jiné povídání). On se o nás nemohl starat, byl nemocný, my jsme ho vidaly asi tak jednou za čtrnáct dní a mezi sebou mluvily česky. Otec naší nové rodiny daddy Ratcliff, jak jsme mu začaly říkat, uměl pár slov německy, já také a tak jsme se nějak dorozuměli. Začala jsem chodit do školy, mála sestra, jakmile začala mluvit anglicky, česky zapomínala.

V únoru 1940 se zázračně obevila naše matka (to je zase jiné povídání) a sestra Eva už česky nemluvila, ale stále rozuměla, a my jako rodina jsme začaly žít zase spolu. Otec byl velmi přísný, doma se mluvilo česky. Já jsem chodila do anglické školy, jako české dítě jsem byla rarita.

V roce 1942 se otevřela Československá státní škola ve Velké Británii. Byl to internát, do kterého se šlo asi 120 českých a slovenských dětí – profesori Češi a Slováci z československé armády (další dlouhé povídání) a vyučování další tři roky v cestině, jediná učitelka angličtiny Miss Mackenzie. Škola skončila v červenci 1945 – všichni jsme se rozestli, moji rodiče se rozhodli, že zůstaneme v Anglii. Doma se mluvilo česky, ale bylo to komplikované – matka lékařka si radši zlepšovala angličtinu, já jsem začala pracovat jako dětská ošetrovatelka, sestra v anglickém gymnasiu. Pak jsem odjela na dva roky do Francie a cestina se mi zhoršila.

Cestina u našich dětí a vnuku se neudržela. Vdala jsem se za Angličana, narodila se dcera a syn, ale česky jsem s nimi nemluvila, tenkrát mi to nepřišlo vůbec důležité – v padesátých letech nikdo z nás netušil, že se vůbec do Čech budeme vracet. Děti mluvily s dědečkem a babičkou anglicky, otec začátkem sedesátých let zemřel a matka potom mluvila jen anglicky. Zily jsme blízko Manchesteru, kde se setkávali českoslovenští emigranti, mluvilo se jak česky tak anglicky, ale starší generace vymírala a mladší mluvili už jen anglicky.

V sedesátých letech jsem s manželem začínala jezdit do Čech, začala jsem tlumocit na anglických vystavách, čistě, a protože jsem byla stále ve styku s kamarády a kamarádky ze školy (dodnes), cítila jsem, že mi cestina zase zlepšila a do dnes si jí dočasně udržuju.

Od roku 1948 do roku 1989 emigrovaly do Anglie tisíce Čechů. Poprosila jsem o názor na uchování jazyka dvě rodiny známých.

Rodina exulantů z roku 1948

Dobrou znalost češtiny je možné využít k účelům překladatelským, vyučovacími a podobně. Zde se jedná o dobrou aktivní i pasivní znalost jazyka, kterou je asi těžko získat bez odborné výuky. Totež platí pro kterýkoliv jazyk, nejen pro cestinu. Pokud se děti českých rodičů seznají s cestinou pouze v domácím prostředí, těžko budou moci nabídnout potřebnou úroveň znalosti jazyka, bude to vyžadovat další stadium jako pro v Česku narozené občany. V tomto případě

udržení českého jazyka u dítěte české rodiny nebude mít velké praktické uplatnění.

Zcela odlišná situace nastává v případě, kdy znalost českého jazyka je rodiči chápána jako součást české kultury a národnosti. To je ovšem velice osobní interpretace každého Čecha, který i po letech odloučení z českého prostředí uchovává a chrání své zázemí, citovou naležitost a svou minulost. Tento veliký dar jsme dostali jako děti od svých rodičů a od škol, včetně literatury, hudby, odkazu velkých osob zcela samozřejmě a záleží na každém, jak si toto bohatství osvojí. Není důvod se ho vzdávat na úkor přijetí kultury a života nového "domova". Pokud chceme jako rodiče svým dětem předat součást sami sebe, pak cestina, jako těžko oddělitelná část naší minulosti, tvoří součást tohoto daru.

Tady si vzpomínáme na krásný výrok Jiřího Voskovce, polemizujícího o životě emigranta. Domov není jenom místo, země, kde jsme se narodili, kde jsme dříve žili. Domov si neseme na cestě životem sebou v srdci. Neztratíme ho, máme ho stále v sobě a máme na něj právo, je náš. Není to primární cit ale myslím, že je výstižný.

Par praktických poznámek z lékařské (vyvojová pediatrie) i rodičovské a prarodičovské praxe. Každé dítě s průměrnou intelektuální schopností má kapacitu zvládnout současně více než jeden jazyk. Potřebuje k tomu jasné definovanou situaci. Například pouze jeden jazyk, tedy pouze cestinu, v domácím prostředí pro rodiče i děti, a angličtinu na veřejnosti, ve školce a škole. Dítě si rychle zvykne na stabilní situaci a s občasným protestem respektuje pravidla. Další potřebou je delší časový interval pro dosazení odpovídající úrovně. Pokud jsou tato pravidla dodržována a chápána dětským okolím (školou a vychovateli), výsledek je mile překvapující.

Není zateži zahrnout formou hry také psaní a čtení pro jednoduchost fonetiky oproti angličtině (spelling). Sami jsme tento způsob vyzkoušeli v naší rodině, obě děti s námi a mezi sebou mluví jen česky, píšou a čtou s dobrým pocitem ze "zachování" našeho domova. Velikou další pomocí je osobní kontakt s živou cestinou, nejlépe přímo v České Republice. Nesmíme se rozšířit slovní zásoba a dobře se hledají cestí kamarádi. Situace, kdy v domově existují dva jazyky, matka česká, otec Angličan, je pro dítě náročnější protože nabízí možnost výběru jazyka. Ze zkušenosti mohou dodat, že tady mohou hrát důležitou roli prarodiče, kteří komunikují pouze česky. Je to opět "domov s cestinou", který se nemění. Tento přístup se zda být poněkud militantní, ale přináší "plody," je-li znalost dvou jazyků jako symbol našeho domova v srdci cílem naší snahy. Ostatně sebou přináší nespočetně množství veselých, vtipných i kompromitujících situací, na které se po letech rádo vzpomíná. S touto erudicí profesionální nabídka dvou jazyků českého dítěte v dospělosti je extra výhodou.

Rodina ze současnosti

Moc rádi se podělíme o vlastní zkušenosti a názory, proč je pro nás důležité, aby děti uměly mluvit česky. Protože jsme oba Češi, je pro nás samozřejmé mluvit doma pouze česky, takže pro děti je jednoduché udržovat si hovorovou češtinu, která je důležitá pro komunikaci s babičkami a ostatními příbuznými a kamarády v Čechách. Myslím si, že mnohem složitější je to pro děti ze smíšených manželství, protože

většinou hlavním rodinným jazykem je angličtina. Jejich děti většinou rozumí, ale česky nemluví.

Proč jsem zapsala děti do české školy v Praze, aby uměly gramatiku, spisovnou češtinu a znaly české dějiny? Jak mi Stěpán správně napovídá, protože budou připraveni se kdykoliv do Cech vrátit a pokračovat ve výuce na českých školách, eventuelně studovat na vysoké škole v Praze, což je Stěpánův plán.

Jsme hrdí na to, že jsme Češi, naše děti to vědí a myslím, že to cítí stejně, alespon Stěpán, kterému je 12 let, mi to sám připomněl, abych to nezapomněla zmínit. Znat české dějiny, zeměpis a rozumět českým vtipům je pro nás důležité. Být bilingvální od malička je taky výhodou při výuce dalšího cizího jazyka.